

Алексєєнко М. В.,

завідувач відділу рідкісних книг та рукописів

Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ВИДАННЯ ПРАЦЬ Г. С. СКОВОРОДИ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА: ЛЮДИ ТА КНИЖКИ

Стаття присвячена дослідженню примірників видань відомого філософа та мислителя світового рівня Г. С. Сковороди та літературі про нього, які зберігаються у Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. На основі аналізу власницьких ознак та штампів установ простежується історія побутування примірників книг та доля дослідників спадщини Г. С. Сковороди.

Ключові слова: Г. С. Сковорода, формування фонду бібліотеки, власницькі ознаки, масони, книжкові колекції, цензура.

Мета цієї статті – проаналізувати колекцію творів відомого філософа та мислителя Г. С. Сковороди та видань про нього, що зберігаються в у Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, дослідити власницькі ознаки на рідкісних книжках ХІХ – І третини ХХ ст. та історію формування цікавості до творчості філософа саме в конкретному університеті на півдні України.

При житті Г. С. Сковороди його твори не видавались. Вперше в 1798 р. релігійно-філософський трактат Г. С. Сковороди «Наркісс. Разглагол о том: узнай себе» видав М. І. Антоновський у збірці «Библиотека духовная, содержащая в себе дружеские беседы о познании самого себя». У 30-ті рр. ХІХ ст. московське «Людинолюбне товариство» видало п'ять окремих книжок із творами Г. С. Сковороди [12]. З початку ХІХ ст. у періодичних виданнях з'являються окремі твори філософа та дослідження його спадщини. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова зберігає окремі примірники подібних видань із власницькими ознаками, як приватними, так і штампами різноманітних закладів освіти.

Серед представлених – курс лекцій з етики «Начальная дверь ко христианскому добронравию, який Г. С. Сковорода прочитав у Харківському колегіумі. Лекції були написані в 1766 р., оновлені в 1780 р. Вперше, у 1806 р., з коротким життєписом Сковороди, були надруковані у Санкт-Петербурзькому масонському періодичному виданні «Сионский вестник». До складу цього щомісячного періодичного видання входили твори

різних авторів, які були тематично підібрані так, що створювали враження цілісного оповідання.

Духовно-моральний журнал «Сіонський вісник» виходив у 1806–1818 рр. за редакцією Феопемпта Місайлова (це псевдонім Олександра Федоровича Лабзіна (1766–1825)). Ним була створена масонська ложа «Вмираючий сфінкс», яка очолювалась ним до заборони діяльності масонів у Російській імперії в 1822 р. Віце-президент Імператорської академії мистецтв О. Ф. Лабзін до кінця своїх днів очолював у російському суспільстві релігійно-філософський напрямок містичних християн (масонів), які надавали перевагу морально-духовному ідеалу та незалежній думці.

У фонді Наукової бібліотеки зберігається комплект «Сіонського вісника» за 1806 р. у трьох книгах. На всіх примірниках присутні власницькі записи російською мовою: Из книг Телесничаго | 18 VIII/1818; Принадлежит Протоірею | Отцу Михаилу Павловскому | 9-го февраля 1845 года |.

Морський офіцер та масон Степан Михайлович Телесницький (176? – після 1821) з 1801 р. був призначений капітаном Одеського порту, одночасно очолив дві гавані – Карантинну та Практичну. У його будинку 1817 р. за адресою: м. Одеса, площа Катерининська, 3, проводились перші зібрання місцевої масонської ложи «Понт Евксинський», яка була частиною «Великої Провінційної ложи». Одеська масонська ложа була однією з найчисельніших у тогочасній Російській імперії, в 1817 р. до її складу входило 73 особи [6, с. 113]. Під час знесення будинку під ним виявилися ритуальні масонські підземелля з розписними стінами, подібна знахідка породила чимало легенд.

На двох примірниках «Сіонського вісника» знаходиться власницький напис російською мовою: Ольге Морозовой | 1829 год | та підпис: О. М. |. Після смерті батька примірники «Сіонського вісника» перейшли до його дочки Ольги Степанівни (?-?, у першому шлюбі – Солодовникової), дружини голови Одеського будівельного комітету генерал-майора Г. С. Морозова.

Відомо ім'я і наступного власника примірників «Сіонського вісника». Ним став богослов, викладач Закону Божого Рішельєвського ліцею (1833–1865 рр.), настоятель ліцейської церкви та професор кафедри богослов'я (1838–1865 рр.), настоятель університетської церкви Св. Олександра Невського та професор богослов'я Новоросійського університету (1865–1875 рр.), з 1885 р. – почесний член ІНУ Михайло Карпович Павловський (1810–1898). У 1889–1891 рр. він подарував бібліотеці Новоросійського університету за різними даними від 343 до 502 назв видань у 450/809

томах [4, с. 143], серед яких знаходились і номери «Сіонського вісника» за 1806 р. із книжкового зібрання С. М. Телесницького.

Окремим відбитком з часопису «Українська хата», що виходив у 1909–1914 рр. у Києві, представлено дослідження публіциста Андрія Івановича Товкачевського (1885–1865) «Г. С. Сковорода» (1913). На примірнику друкований екслібрис російською мовою: Борис Витальевич | Юркевский | Киевъ | та власницький запис українською мовою: Б. Юрківський | Київ 1924 р. | (іл. 3).

Мовознавець та перекладач, випускник університету Св. Володимира, член етнографічно-діалектичної секції ОКК при ВУАН Борис Віталійович Юрківський (1881 – після 1944?) з 1924 р. мешкав в Одесі. Був одружений зі співробітницею бібліотеки Одеського університету Оленою Єпіфанівною Іващенко [7, с. 258]. Відомо, що в Науковій бібліотеці ОНУ зберігається ще декілька примірників із бібліотеки Б. В. Юрківського – «Московсько-українська фразеологія» українського лексикографа В. Г. Дубровського (Київ, 1917) [7, с. 258] та «Судьбы фабрики и промышленности в Гетманщине в XVII–XVIII ст.» М. Є. Слабченка (Київ, 1922) [8, с. 102].

Примірник дослідження одеського краєзнавця та книголюба Луки Олексійовича Чижикова (1861–1924) «Григорий Саввич Сковорода. Библиографические о нем материалы» (Одеса, 1913) супроводжується друкованим екслібрисом: ЛУКА АЛЕКСЕЕВИЧЪ | ЧИЖИКОВ | Коблевская № 47, кв. 3. | ОДЕССА. |, а також дарчим написом-інскриптом російською мовою: Многоуважаемому | Ивану Андреевичу | Линниченко | почтительная дань | Л. Чижиков | 12/II 913 г.

Л. О. Чижиков – одеський бібліофіл, власник особистої бібліотеки в кількості 3500–4000 томів, дійсний член Одеського бібліографічного товариства при Новоросійському університеті. Автор-власник подарував свою роботу професору Новоросійського університету Івану Андрійовичу Линниченку (1857–1926).

І. А. Линниченко – історик-медієвіст, музеєзнавець, архівознавець, джерелознавець, археограф, історіограф, бібліограф, книгознавець та педагог. Уродженець Києва, І. А. Линниченко у 1884–1885 рр. та 1896–1919 рр. мешкав в Одесі та працював у Новоросійському університеті. На думку все того ж Л. О. Чижикова, в особистій бібліотеці І. А. Линниченка було 4 тис. книг, сам власник вважав, що книг було приблизно 10 тис., а його колеги по Новоросійському університету літературознавець В. Ф. Лазурський та славіст А. В. Флоровський називали цифру 15 тис. примірників [9, с.

229]. Подарунки були стабільним джерелом поповнення бібліотеки І. А. Линниченка [9, с. 231].

Всі наступні примірники видань Г. С. Сковороди та досліджень про нього супроводжуються ознаками закладів освіти Одеси: Благородного інституту, Рішельєвського ліцею, Новоросійського університету та тих закладів вищої освіти, що виникли в Одесі після реорганізації радянською владою класичного університету у 1920 р. Цікаво зупинитися на деяких із них.

Перші статті про життя та діяльність Г. С. Сковороди були надруковані 1817 р. у літературно-мистецькому, науковому та громадсько-політичному харківському місячнику «Українській Вѣстник». Автори цих статей – мінералог, композитор, музикант і доктор філософії Густав Густавович Гесс де Кальве (Gustav Adolf Hess de Calve; 1784 – після 1837) та письменник, педагог і журналіст Іван Пилипович Вернет (Jean Vernet; 1760–1825). Бібліотеки Благородного інституту та Рішельєвського ліцею передплачували «Український вісник» для своїх читачів [5, с. 13], з того часу повний комплект цього важливого українського періодичного видання за 1816–1819 рр. зберігається у фонді бібліотеки.

Ювілейні дати народження та смерті Г. С. Сковороди привертали увагу дослідників до творчості відомого філософа. Питання історії української культури посідали у спадщині видатного українського історика, філософа та громадського діяча Дмитра Івановича Багалія (1857-1932) одне з чільних місць. Низка його видань чітко показує подібну тенденцію. Наприклад, примірник дослідження Д. І. Багалія до 120-річчя від дня кончини філософа «Издания сочинений Г. С. Сковороды и состоящие в связи с ними изследования о нем (к 120 годовщине со времени его кончины: 1794-1914 г.)» супроводжується штампами: Бібліотека Новоросійського Університета; Ucrainica; АБОНЕМЕНТ НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. ОДЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ. Всі власницькі ознаки належать одній бібліотеці, що змінювала свої назви та підпорядкування.

Найбільш цікавим серед власницьких ознак є штамп Ucrainica. Подібний штамп як підтвердження існування українського відділу з'являється на книгах Центральної наукової бібліотеки (ЦНБ) м. Одеси (під такою назвою функціонувала бібліотека колишнього Новоросійського університету у 1924-1930 рр.). Створення цього відділу у бібліотеці було пов'язане з політикою українізації [5, с. 148].

До українського фонду літератури відносились всі книжки та рукописи, друковані й писані українською мовою, а також іншими мовами, які містили в собі дані, що

належать до *Ucrainica* [5, с. 149]. На відібрані книги ставився подібний штамп, на 1928 р. подібних книг налічувалось близько 50 тис. [5, с. 149].

Примірник видання роботи академіка Д. І. Багалія «Украинский странствующий философ Г. С. Сковорода с приложением статьи М. И. Яворского «Сковорода и его общество» супроводжується штампами: УСРР НКО УКРНАУКА | Центральна наукова бібліотека м. Одеси |; АБОНЕМЕНТ НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. ОДЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ |; ОГР. |. Цікаво, що стаття М. І. Яворського відсутня, а ім'я автора статті закреслено на обкладинці та титульному аркуші примірника.

Український історик, політичний діяч, академік ВУАН Матвій Іванович Яворський (1885–1937) закінчив Львівський університет, був членом галичанських українських наукових та патріотичних товариств, військовим у австрійській армії, після першої світової війни переїхав до Києва, потім до Харкова, де вступив до партії більшовиків. Займався історією революційного руху в Україні та створенням загальних курсів української історії. У 1920-х рр. М. І. Яворський завідував управлінням Укрнауки у Харкові, очолював історичний відділ Українського інституту марксизму.

У 1930 р. М. І. Яворського звинуватили в українському націоналізмі та виключили з партії та всіх громадських організацій [10, с. 49-50]. У березні 1931 р. йому інкримінували участь у так званому «Українському національному центрі» та заарештували. За цією справою проходило 50 осіб, у тому числі академік М. С. Грушевський [10, с. 50]. М. І. Яворського засудили на 6 років, покарання він відбував на Соловках [10, с. 51]. Історик був розстріляний у листопаді 1937 р., під кінець його та ще 133-х в'язнів звинуватили у створенні табірної підпільної організації «Всеукраїнський центральний блок» [10, с. 52-53]. Реабілітували М. І. Яворського у 1989 р. [10, с. 54].

У зв'язку з тим, що М. І. Яворський був репресований, зовсім не дивно виглядає відсутність його дослідження у примірнику та штамп «ОГР.». Можна припустити, що подібний штамп ставили у бібліотеці на книгах, автори яких зазнали переслідувань та були репресовані радянською владою.

Дослідження Володимира Васильовича Білого (1894–1937) «Г. С. Сковорода. Життя й наука» також супроводжується штампом «ОГР.». В. В. Білий – етнограф і літературознавець, вихованець університету Св. Володимира у Києві викладав у закладах середньої освіти та працював у Катеринославському крайовому музеї, був членом Етнографічної комісії ВУАН. У червні 1937 р. був заарештований та розстріляний у

листопаді того ж року за сфабрикованою справою як член націоналістичної організації [13]. Штмп «ОГР.» свідчить про обмеження для читачів бібліотеки знайомитися з подібною літературою.

До 100-річчя від дня смерті Г. С. Сковороди 1894 р. вийшла як сьомий том Харківського історико-філологічного товариства перша академічна збірка творів філософа «Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем: юбилейное издание (1794–1894 год)» (Харків, 1894). До видання увійшли більша частина трактатів, діалогів, поетичних творів, листів філософа, а також біографія Г. С. Сковороди, написана його учнем М. Ковалінським та нарис самого Д. І. Багалія про філософа. Багалій один з перших висвітлив роль Г. С. Сковороди в житті Харківського університету. Багаторічна робота академіка Д. І. Багалія у цьому напрямку дозволила йому видати у 1926 р. фундаментальне дослідження «Український філософ Григорій Сковорода» (Харків, 1926). За цю роботу Д. І. Багалій отримав престижну вищу премію Всеукраїнського комітету сприяння вченим [2, с. 12].

Наступним важливим академічним виданням стали «Сочинения Г. С. Сковороды, с биографией Г. С. Сковороды М. И. Ковалинского, с заметками и примечаниями Владимира Бонч-Бруевича» (СПб., 1912). До першого тому увійшли майже всі основні філософські твори мислителя. Видання було надруковано у серії «Материалы к истории и изучению русского сектантства и старообрядчества», але лишилося незакінченим: другий том так і не був надрукований. Книжкова серія була заснована Володимиром Дмитровичем Бонч-Бруєвичем (1873–1955). Перші випуски друкувались у 1901–1902 рр. видавництвом «Вільно слово» толстовця В. Г. Черткова у Лондоні, у 1908–1916 рр. випуски серії виходили у санкт-петербурзькому видавництві «Життя та Знання». Атеїст В. Д. Бонч-Бруєвич вважав церкву інститутом буржуазної ідеології та вивчав релігійно-громадські рухи за для використання їх досвіду в боротьби з російським самодержавством [1]. У цьому ключі розглядалась біографія та філософське вчення Г. С. Сковороди. Цікаво, що В. Д. Бонч-Бруєвич активно критикував Д. І. Багалія за недоліки у його виданні, останній відповідав тим самим [12].

Примірники супроводжуються штампами: Кабінет Історії України Од. І. П. О. |; Держуніверситет Історичний Кабінет |. Ці штампи дають змогу прослідкувати еволюцію закладів вищої освіти Одеси: Вищий педагогічний заклад Одеський інститут професійної освіти (ОПО; 1930-1933) – Одеський державний університет (відновлений у 1933 р.) [11, с. 98].

Вивчаючи власницькі ознаки на примірниках видань, можна прийти до висновку, що доробок великого українського мандрівного філософа Г. С. Сковороди знаходив відгук у різні часи. Власницькі ознаки та бібліотечні штампи на книгах університетської бібліотеки свідчать як про трагічну історію багатьох авторів-українців, що досліджували творчість великого філософа, так і про прояви радянської цензурної політики у діяльності бібліотек. Усі ці питання потребують додаткових досліджень, матеріал для яких може надати фонд університетської бібліотеки.

Список використаної літератури

1. Бонч-Бруєвич, Володимир Дмитрович [Електронний ресурс] : Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бонч-Бруєвич, Володимир Дмитрович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бонч-Бруєвич,_Володимир_Дмитрович) (дата звертання: 24.12.2022)
2. Вегеш М. М. Академік Дмитро Багалій про Григорія Сковороду // Мандрівний університет України : тези доповідей наук.-практичної конференції, присвяченої 200-річчю від дня смерті Г. С. Сковороди / Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород, 1995. – С.12–14.
3. Вісник Одеської комісії краєзнавства при Всеукраїнської Академії наук, 1924-1930 : систематичний розпис змісту / упоряд. Л. О. Жирнова; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. Д. Зленко. – Одеса : Друк, 1999. – 40 с.
4. Дарители Научной библиотеки Одесского (Новороссийского) университета (1865-1920) : материалы к ист. Одесского нац. ун-та им. И. И. Мечникова / сост.: Е. В. Полевщикова [и др.]; науч. ред.: В. А. Смытына; ред.-библиограф: М. А. Подрезова. – Одесса : Астропринт, 2005. – 422 с.
5. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817-2017 / М. В. Алексєнко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2017. – 290 с.
6. Історія Одеси / В. П. Ващенко [та ін.]; гол. редкол. В. Н. Станко ; ОНУ ім. І. І. Мечникова [та ін.]. – Одеса : Друк, 2002. – 558 с.
7. Ляшенко О. Л. «Московсько-українська фразеологія» В. Г. Дубровського у світлі сучасного розуміння проблем перекладознавства // Вісник Одеського національного університету = Вестник Одесского национального университета. – 2009. – Т. 14, вип. 19 : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 252-262.
8. Мерзлякова С. О. Наукова спадщина М. Є. Слабченка // Вісник Одеського національного університету = Вестник Одесского национального университета. – 2010. – Т. 15, вип. 21 : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 98-109.
9. Музичко О. Є. Книга та слово : історик І. А. Линниченко у культурному та громадському житті України кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст. – Одеса : ОНУ, 2016. – 425 с.
10. Санцевич А. В. М. І. Яворський : нарис життя та творчості / гол. ред.: С. В. Кульчицький. – К. : НАН України, Ін-т історії України, 1995. – 61 с.
11. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920-1930 рр.) : позитивний досвід невдалого експерименту : до 145-річчя від дня засн. ОНУ ім. І. І. Мечникова / відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова; Одеський нац. морський ун-т. – Одеса : ТЕС, 2010. – 427 с. : іл., табл. – (Реабілітовані історією).
12. Ушкалов Л. В. Передне слово [Електронний ресурс] // Сковорода Г. С. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. В. Ушкалова; АН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – 2-ге вид., стереотип. – Харків : Савчук О. О., 2016. – 1398 с. – режим доступу:

<http://www.artsrn.ualberta.ca/skovoroda/documents/UshkalovForeword.pdf> (24.12.2022). – Назва з екрану.

13. Чабан М. П. Білий Володимир Васильович [Електронний ресурс] // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Т. 2. – режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40026 (24.12.2022). – Назва з екрану.

References

- [1]. Bonch-Bruevych, Volodymyr Dmytrovych [Bonch-Bruevych, Volodymyr Dmytrovych]. *Vikipediia. Vilna entsyklopediia* [Wikipedia. Free encyclopedia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бонч-Бруевич,_Володимир_Дмитрович (accessed: 01.10.2022)
- [2]. Vehesh M. M. Akademik Dmytro Bahalii pro Hryhoriia Skovorodu [Academician Dmytro Bagalii about Hryhoriy Skovoroda]. *Mandrivnyi universytet Ukrainy : tezy dopovidei naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 200-richchiu vid dnia smerti H. S. Skovorody* [Traveling University of Ukraine: abstracts of reports of the scientific and practical conference dedicated to the 200th anniversary of the death of H.S. Skovoroda], 1995, pp. 12–14.
- [3]. Visnyk Odeskoi komisii kraieznavstva pry Vseukrainskoi Akademii nauk, 1924-1930 : systematychnyi rozpys zmistu [Bulletin of the Odesa Regional Studies Commission at the All-Ukrainian Academy of Sciences, 1924-1930: a systematic list of contents]. Odesa, 1999, 40 p.
- [4]. Darytely Nauchnoi byblyoteki Odesskoho (Novorossiyskoho) unyversyteta (1865-1920) : materyaly k yst. Odesskoho nats. un-ta ym. Y. Y. Mechnykova [Donors of the Scientific Library of the Odessa (Novorossiysk) University (1865-1920): materials for historical Odessa National University named after I. I. Mechnikova]. Odesa, 2005, 422 p.
- [5]. Dva stolittia sluzhinnia knyzi. Istoriia Naukovoï biblioteki Odesskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova, 1817-2017 [Two centuries of service to the book. History of the Scientific Library of the Odessa National University named after I. I. Mechnikov, 1817-2017]. Odesa, 2017, 290 p.
- [6]. Istoriia Odesy [History of Odessa]. Odesa, 2002, 558 p.
- [7]. Liashenko O. L. «Moskovsko-ukrainska frazeolohiia» V. H. Dubrovskoho u svitli suchasnoho rozuminnia problem perekladoznavstva ["Moscow-Ukrainian phraseology" by V. G. Dubrovsky in the light of the modern understanding of the problems of translation studies]. *Visnyk Odesskoho natsionalnoho universytetu = Vestnyk Odesskoho natsionalnoho unyversyteta* [Bulletin of Odessa National University], 2009, t. 14, no. 19, *Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo*, pp. 252-262.
- [8]. Merzliakova S. O. Naukova spadshchyna M. Ye. Slabchenka [Scientific heritage of M. E. Slabchenko]. *Visnyk Odesskoho natsionalnoho universytetu = Vestnyk Odesskoho natsionalnoho unyversyteta*. [Bulletin of Odessa National University], 2010, – T. t. 15, no. 21, *Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo*, pp. 98-109.
- [9]. Muzychko O. Ye. Knyha ta slovo : istoryk I. A. Lynnychenko u kulturnomu ta hromadskomu zhytti Ukrainy kintsia KhKh – pershoi chverti KhKh st. [The book and the word: the historian I. A. Linnychenko in the cultural and public life of Ukraine at the end of the 19th - the first quarter of the 20th century]. Odesa, 2016, 425 p.
- [10]. Santsevych A. V. M. I. Yavorskyi : narys zhyttia ta tvorchosti [M. I. Yavorskyi: a sketch of life and creativity]. Kyiv, 1995, 61 p.
- [11]. Levchenko V. V. Istoriia Odesskoho instytutu narodnoi osvity (1920-1930 rr.) : pozytyvnyi dosvid nevaloho eksperymentu : do 145-richchia vid dnia zasn. ONU im. I. I. Mechnykova, [History of the Odessa Institute of Public Education (1920-1930): positive experience of an unsuccessful experiment: to the 145th anniversary of its founding. ONU named after I. I. Mechnikova]. Odesa, 2010, 427 p.
- [12]. Ushkalov L. V. Peredne slovo [Foreword] *Skovoroda H. S. Povna akademichna zbirka tvoriv* [A complete academic collection of works]. Kharkiv, 2016. Available at: <http://www.artsrn.ualberta.ca/skovoroda/documents/UshkalovForeword.pdf> (accessed: 01.10.2022)
- [13]. Chaban M. P. Bilyi Volodymyr Vasylovych [Bilyi Volodymyr Vasylovych] *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy : entsyklopediia* [Wikipedia. Free encyclopedia]. Kyiv, 2003. Available at: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40026 (accessed: 01.10.2022)

Alekseenko M. V.,

Chief of the Department of Rare Books
and Manuscripts Scientific Library
of the Odessa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine,
tel.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

Summary

The article is devoted to the study of copies of the publications of the famous philosopher and world-class thinker H. S. Skovoroda and literature about him, which are stored in the Scientific Library of the Odessa National University named after I. I. Mechnikov. On the basis of the analysis of ownership signs and stamps of institutions, the history of the existence of copies of books and the fate of researchers of the heritage of H.S. Skovoroda can be traced.

Keywords: H.S. Skovoroda, formation of the library fund, ownership signs, Freemasons, book collections, censorship.